

बहुसांस्कृतिक सद्भाव र नेपाली भाषा शिक्षण

उमेश काफ्ले

उपप्राध्यापक, नेपाली शिक्षा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

umeshkafle4@gmail.com

लेखसार

भाषा र संस्कृति एकअर्काबाट प्रभावित छन्। संस्कृतिकै आधारमा भाषाको शब्दभण्डार, शैली, पदसङ्गति आदि निर्धारित हुन्छन्। सन्दर्भजनित अर्थ निष्पन्न गर्नाका लागि पनि संस्कृतिको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहन्छ। नेपाल बहुसांस्कृतिक, बहुधार्मिक र बहुभाषिक मुलुक भएकाले यसको प्रभाव भाषामा पनि देखिन्छ। यो अध्ययनमा नेपालको सन्दर्भमा बहुसांस्कृतिक सद्भाव र नेपाली शिक्षणको महत्त्वको खोजीमा केन्द्रित छ। गुणात्मक ढाँचाको अवलम्बन गरी तयार पारिएको यस लेखमा द्वितीयक स्रोतबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ। तथ्याङ्कको उदाहरणीकरणका लागि भने लेखकीय अनुभव प्रयोग भएको छ। संस्कृतिले रङ्गबोधक शब्द, नाताव्यवस्था बोधक शब्द, सम्बोधन शब्द, सामान्य र आदरार्थी शब्द तथा लिङ्गबोधक शब्दमा प्रभाव पार्छ। नेपाली भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा भने पाठ्यक्रमको उद्देश्य चयन, पाठ्यवस्तु छनोट र उपयोग, सामग्री सङ्कलन, निर्माण र प्रस्तुतिमा, बहुविध संस्कृतिको प्रभाव स्वीकार, शिक्षण सिकाइ सहजीकरण, मूल्याङ्कनात्मक गतिविधि सञ्चालन, भाषिक सिपको शिक्षण, कार्यमूलक व्याकरण शिक्षण र उखान टुक्का शिक्षणमा सांस्कृतिक प्रभाव भेटिन्छ। यसर्थ भाषा शिक्षणका प्रत्येक गतिविधिमा संस्कृतिको प्रभाव पर्ने निष्कर्ष निकालिएको छ। यस अध्ययनले भाषा पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माणकर्ता लगायत शिक्षण सिकाइमा संलग्न सम्पूर्ण जिज्ञासु पाठकलाई संस्कृतिको भाषा शिक्षणमा उपयोगिता पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ।

विशेष शब्दावली : कार्यमूलक, ढाँचा, बहुसांस्कृतिक, शिक्षण, सद्भाव

१. पृष्ठभूमि

नेपाल बहुसांस्कृतिक देश हो। यहाँ धेरै जातजाति रहेका कारण बहुविध संस्कृति छ। जातजातिको आधारमा सामाजिक संरचना निर्माण भएको छ। समाजका समग्र गतिविधि सञ्चालनको स्वघोषित आदर्शीकरणको प्रतिफल संस्कृति हो। व्यक्तिको बोलीचाली र रहनसहन संस्कृतिबाट प्रभावित हुन्छ। भाषा मानवीय चेतनाको स्तर र बोधात्मक

अभिव्यक्तिसँग जोडिएको संस्कृतिजन्य सद्भाव पनि हो। मानिस र वातावरण बिचको अन्तर सम्बन्धलाई जोड्ने कार्य संस्कृतिले गर्दछ। संस्कृति वातावरण वा परिस्थितिजन्य हुन्छ। समाजमा चलेका स्थापित संस्कृतिलाई व्यक्तिले सहज रूपमा स्विकार्छ। व्यवहारोपयोगी यस्ता संस्कृतिको स्वीकारोक्ति भित्र प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा भाषा अन्तर्गुलन भएको हुन्छ। हरेक व्यक्ति वा समूहमा

रहने आआफ्नै किसिमका जीवनपद्धति वा आदत स्वभाव नै एक प्रकारको संस्कृति हो (घिमिरे, २०६५, पृ. ६२)। यसर्थ सबै समुदायको जीवन पद्धति एकै प्रकारको नरहने भएकाले विविध संस्कृतिको जन्म हुन पुग्यो। संस्कृतिको निरन्तरता पनि परम्परित र आर्जित हुन्छ। हामीले मनाउने दसैं, तिहार, छठ आदि परम्परित संस्कृति हुन्। संस्कृति खास जात वा क्षेत्रको निजी सम्पत्ति होइन। सामाजिक जीवन निर्वाहका सन्दर्भमा व्यक्तिले विविध कारणबाट अनुशरण गरेको संस्कृति आर्जित हो। विश्वभूमण्डलीकरणका कारण अहिले संस्कृतिलाई खास दायरामा सीमाङ्कन गर्न सकिँदैन। अन्तर्देशीय संस्कृतिको पनि अनुकरण उपयोग प्रशस्तै भेटिन्छ। बहुसांस्कृतिकताको सम्भावना बढ्दै गएको छ। परिवर्तित संस्कृतिले समाजका संरचनालाई बदल्न सक्छ। यस किसिमबाट जीवन जगतमा आउने परिवर्तनको स्वरूप भाषाका माध्यमबाट प्रस्तुत भएको हुन्छ। जीवन जगतका जेजस्ता रङ्ग र प्रवृत्ति अथवा संस्कृति छन्, तिनीहरूलाई वाणी दिने काम भाषाले गर्दछ (घिमिरे, २०६५, पृ. ६३)। यसर्थ जहाँ धेरै संस्कृति रहन्छ त्यहाँ भाषाको स्वरूप र प्रयोगमा विविधता तथा सामीप्य रहन सक्छ।

असल भाव वा विचार, स्नेह र हितपूर्ण स्वच्छ विचार तथा मैत्री भावना र मेलमिलापलाई सद्भाव भनिन्छ (नेपाली बृहत् शब्दकोश, २०७५, पृ. १२२६)। योग्य वा शिष्ट भाव, दोस्ती वा मित्रता, कपट नभएको भाव वा असल भावलाई सद्भावको रूपमा अर्थ्याउन सकिन्छ (बृहत् संस्कृत नेपाली शब्दकोश, २०७३, पृ. १५०५)। यसर्थ धेरै संस्कृतिहरूको बिचमा रहने पारस्परिक मैत्री भाव वा मित्रतालाई सद्भाव भनिन्छ। यिनै बहुसांस्कृतिक सद्भावभित्र भाषाको संस्कृतिजन्य विविधता प्रस्टिन्छ। भाषा सिकाइ संस्कृतिको प्रभाव र त्यसको सान्दर्भिक उपयोगसँग सम्बन्धित हुन्छ। शिक्षण गतिविधि सञ्चालन गर्दा संस्कृतिको मुख्य भूमिका रहन्छ। यसर्थ सांस्कृतिक विविधताको कारण भाषा

शिक्षणमा देखिने सकारात्मक प्रभावको खोजीमा यो अध्ययन केन्द्रित छ।

२. समस्याकथन र उद्देश्य निर्धारण

प्रस्तुत अध्ययनमा भाषामा बहुसंस्कृतिको प्रभाव र नेपाली भाषा शिक्षणमा उपयोगको केकस्तो सम्भावना रहन्छ भन्ने प्राज्ञिक समस्या र त्यसको समाधानमा केन्द्रित भई उद्देश्य किटान गरिएको छ।

३. अध्ययन विधि

प्रस्तुत अध्ययन गुणात्मक ढाँचामा आधारित छ। यसका लागि द्वितीयक स्रोतबाट सामग्री लिइएको छ। पुस्तकालयीय अध्ययनबाट सामग्री सङ्कलन गरी त्यसलाई शाब्दिक तथ्याङ्क मानी प्रशस्त व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ। सामग्रीको विश्लेषणका क्रममा त्यसको पुष्टीकरणका लागि नेपाली उदाहरणहरू दिइएको छ। संस्कृति र भाषाजन्य प्रभावलाई उपयोगवादी दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गरिएको छ।

४. अध्ययनको सीमाङ्कन

प्रस्तुत अध्ययन बहुसंस्कृति र त्यसले नेपाली भाषा शिक्षणमा पारेको सकारात्मक प्रभावमा केन्द्रित छ। संस्कृतिका कारण भाषाको शब्दभण्डार, शैली, आदरमा देखिएका प्रभावमा सीमितीकरण गरी भाषापाठ्यक्रम, भाषापाठ्यपुस्तक, शिक्षण विधि, सामग्री, मूल्याङ्कन, बोध, अभिव्यक्ति, व्याकरण आदि क्षेत्रमा यसको उपयोगमा अध्ययनलाई सीमाङ्कन गरिएको छ।

५. सैद्धान्तिक अवधारणा

सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनैतिक र भौगोलिक कारणले गर्दा प्रत्येक समाजका मान्यता, परम्परा र जीवनपद्धति ने बेगलाबेगलै भएजस्तै त्यस्ता प्रयोजन र पद्धतिलाई वहन गर्ने भाषा पनि फरक हुन्छन् (घिमिरे, २०६५, पृ. ६४)। सामाजिक सांस्कृतिक स्वरूपले भाषाको शब्दभण्डार लगायत व्यक्ति भाषादेखि मानक भाषासम्म विविधतायुक्त बनाउँछ। संस्कृति छ, त्यस्तै खालको भाषा

उपयोगको सम्भावना रहन्छ। अङ्ग्रेजीमा यु सबै आदरार्थी बुझाउँछ तर नेपाली भाषामा विविधता छ। विस्मयादिबोधक शब्दको प्रयोगमा पनि संस्कृतजन्य स्वस्फूर्तता रहन्छ। जस्तै : हरे राम, शिव, हरि...। संस्कृतिका आधारमा भाषामा पर्ने प्रभावलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

(क) रङ्गबोधक शब्द

भाषा र संस्कृति बिचको सम्बन्ध देखाउने काम रङ्गबोधक शब्दले गरेका हुन्छन्। प्रत्येक भाषामा आधारभूत रङ्गबोधक शब्द प्रयोग भएका हुन्छन् (घिमिरे, २०६५, पृ.७२)। सामाजिक र सांस्कृतिक आधारमा भाषापिच्छे रङ्ग जनाउने शब्दमा विविधता रहेको पाइन्छ। नाइजेरियाको टिभ भाषामा तीनवटा, आसामको गारो र फिलिपिन्सको हनुन्मा चार र बर्मीमा सातवटा आधारभूत रङ्गबोधक शब्द छन् (घिमिरे, २०६५, पृ.७२)।

(ख) नाताव्यवस्था बोधक शब्द

समाज र संस्कृतिअनुसार नाताबोधक शब्दको उपयोग गरिन्छ। संसारका प्रत्येक भाषामा नाता जनाउने शब्द छन् तर तिनको सङ्ख्या र प्रयोगमा विविधता छ। व्यक्तिको लिङ्ग, उमेर, पुस्ता, रक्तसम्बन्ध, विवाह आदिका आधारमा नाता सम्बन्धी शब्द निर्धारित हुन्छन्। नेपाली भाषामा बुबा, आमा, सासु, ससुरा, सानिमा, मामा, काका, काकी आदि शब्द नाताबोधक शब्द हुन्। नेपालका केही संस्कृतिमा मामा र फुपूका छोरा छोरी बिच वैवाहिक सम्बन्ध हुने गरेको पाइन्छ। यस्तो स्थितिमा एउटै व्यक्ति विहे अगाडि मामा र विहेपछि ससुरा हुन्छन्।

(ग) सम्बोधन शब्द

सम्बोधन जनाउने शब्दमा पनि संस्कृतिको प्रभाव भेटिन्छ। समाजको रहनसहनका आधारमा यस्ता शब्द प्रयोग गरिन्छन्। कसैलाई बोलाउँदा वा सम्बोधन गर्दा कहिले नाम, कहिले थर, कहिले उपाधि, कहिले यी सबै पक्षको प्रयोग गरिन्छ। अङ्ग्रेजीमा यी सबै प्रचलन रहेको छ तर नेपालीमा

आदरणीय व्यक्तिको नामबाट बोलाउने चलन कम छ। नेपालीमा नाता जोडिएका व्यक्तिलाई त्यही नामबाट बोलाउने गरिन्छ। कतिपय संस्कृतिमा छोरीले बुबा आमालाई ढोग हुन्न भन्ने छ भने कतिपयमा ढोग गरे भन्ने र ढोग्ने प्रचलन छ। नेवारी र माडवारी समुदायमा छोरीले बाबु वा ससुराको खुट्टा छुन्छन् तर अन्य समुदायमा यो कुरा पाच्य नहुन सक्छ।

(घ) सामान्य र आदरार्थी

संस्कृतिको आधारमा आदरार्थी शब्द प्रयोग गरिन्छ। नेपाली तँ, तिमी, तपाईँ जस्ता आदरार्थी शब्द छन् भने अन्य भाषामा यस्तो स्थिति नरहन सक्छ। त्यस्तै गरि फरक संस्कृति र मातृभाषामा भएका प्रचलनले पनि प्रभाव पार्छ। यसर्थ भोटबर्मेली परिवारको भाषिक संस्कृतिबाट आएको व्यक्तिले उच्च आदरार्थी प्रयोग नगर्न सक्छ।

(ङ) लिङ्गभेद

हरेक समाजमा महिला र पुरुषले प्रयोग गर्ने भाषामा कतिपय तहमा भिन्नता रहेको पाइन्छ – (घिमिरे, २०६५, पृ.७७)। नेपाली भाषामा क्रियापदमा पनि भिन्नता देखिन्छ। त्यस्तै गरी शब्द प्रयोगमा पनि विविधता देखिन्छ। कार्यगत संरचना र व्यवहार सञ्चालनका सन्दर्भमा पनि लिङ्गभेदले प्रभाव पार्दछ।

यसर्थ बहुसंस्कृति भएका मुलुकमा विभिन्न शब्दभण्डार, शैली विकास भएको हुन्छ। यस्तो एक संस्कृति र अर्को संस्कृति वा भाषामा देख्न सकिन्छ।

६. व्याख्या विश्लेषण

शिक्षण सिकाइ समाजको आवश्यकतामा आधारित हुन्छ। समाजकै एक अङ्गका रूपमा विद्यालय रहेको हुन्छ। विद्यालय पढ्न आउने बालबालिका समाजको संस्कृतिबाट निर्देशित हुन्छन्। यसर्थ सांस्कृतिक स्थितिको आधारमा शिक्षण गर्नु उचित हुन्छ। सांस्कृतिक पक्षले भाषा शिक्षणका निम्नलिखित पक्षलाई सहयोग पुऱ्याउँछ।

६.१ अपेक्षित उद्देश्य चयनमा

भाषापाठ्यक्रम निर्माणमा संस्कृतिको प्रभाव रहेको हुन्छ। भाषा सिकाइका तहगत र कक्षागत उद्देश्य चयन गर्दा पनि संस्कृतिलाई आधार मान्न सकिन्छ। वर्तमान माध्यमिक पाठ्यक्रमले यस पक्षलाई ख्याल गरिएको कुरा परिचय भागमा यसरी उल्लेख गरेको छ : नेपालको पठनपाठन, सामाजिक सांस्कृतिक व्यवहार, अन्तरभाषिक व्यवहार, सञ्चार, प्रशासन, प्रविधि तथा मौखिक र लिखित व्यवहारको प्रमुख माध्यम नेपाली भाषा रहिआएको छ। त्यस्तै गरी तहगत सक्षमता अन्तर्गत बुँदा ८ मा सामाजिक सांस्कृतिक तथा वैयक्तिक उद्देश्य पूरा गर्न र व्यावहारिक अभिव्यक्तिमा आधारित हुने र बुँदा ९ मा अन्तरभाषिक र सांस्कृतिक मूल्यप्रति सचेततापूर्ण भाषिक व्यवहार गर्न सक्षम हुने (माध्यमिक पाठ्यक्रम, २०७१(९-१०), पृ. २) कुरा उल्लेख गरिएबाट उद्देश्य निर्माणमा सांस्कृतिक पक्षको प्रभाव रहने पुष्टि हुन्छ। पढाइ सिप अन्तर्गतको उद्देश्यमा साहित्यिक पाठमा व्यक्त भएका सामाजिक सांस्कृतिक सन्दर्भका बारेमा प्रतिक्रिया दिन सक्ने कुरा राखिएबाट पनि सो कुराका पुष्टि हुन्छ।

६.२ पाठ्यवस्तुको छनोट र उपयोगमा

शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यक विषयवस्तुलाई पाठ्यवस्तु भनिन्छ। सिकारु रहेको समाज र संस्कृति अनुकूल पाठ्यवस्तु तय गरिनु पर्छ। वर्तमान पाठ्यक्रमले कक्षा ९ र १० मा १/१ वटा सांस्कृतिक कविता र कक्षा १० मा १ वटा सांस्कृतिक निबन्ध राखेको छ (माध्यमिक पाठ्यक्रम, २०७१(९-१०), पृ. ७-९)। कक्षा ९ को 'यात्रा सुरु गरौं' र कक्षा १० को 'सन्तुष्टि' कविता सांस्कृतिक प्रकृतिका छन्। त्यस्तै गरी कक्षा १० को 'हाम्रो संस्कृति' भन्ने निबन्ध सांस्कृतिक पक्षसँग सम्बन्धित छ। यसर्थ नीतिगत रूपमै सांस्कृतिक आधारलाई केन्द्रबिन्दु बनाई पठनपाठन गराइएको पाइनुले संस्कृतिको प्रभाव प्रस्ट हुन्छ।

६.३ सामग्री सङ्कलन, निर्माण र प्रस्तुतिमा

शिक्षण सामग्री निर्माण गर्दा शिक्षकले विद्यार्थीहरूको संस्कृतिलाई ख्याल गर्नुपर्छ। यदि विद्यार्थीलाई निर्माण गर्न लगाउने हो भने उनीहरूको संस्कृति अनुकूलको सामग्री निर्माणमा जोड दिनुपर्छ। सबै प्रकारका संस्कृतिलाई सम्मान गर्दै सामग्रीको प्रस्तुति गर्नुपर्छ।

६.४ बहुविध संस्कृतिको प्रभाव स्वीकार

कक्षाकोठामा विविध संस्कृतिका विद्यार्थी रहे पछि प्रत्येक कुरामा उनीहरूको संस्कृतिलाई स्वीकार गरी सही र सकारात्मक बाटो तय गर्नुपर्छ। विद्यार्थीका संस्कृतिलाई आधार मानी अन्य गतिविधि अगाडि बढाउनु पर्छ। सांस्कृतिक र भाषिक विविधतामा रमाउँदै विविधतामा नै सिक्ने प्रवृत्तिलाई अपनाउनु उपयुक्त हुन्छ।

६.५ शिक्षण सिकाइ सहजीकरण

शिक्षण सिकाइको सहजीकरणमा पनि सांस्कृतिक प्रभाव रहन्छ। भाषा शिक्षणका साधनका रूपमा रहेका पाठ वा विधा सामाजिक र सांस्कृतिक पाठहरू हुन्। यिनै पाठहरूको आधारमा आलोचनात्मक सोच तथा भाषिक सिप र भाषातत्व शिक्षण गर्नुपर्छ। विषयवस्तुको प्रस्तुतिमा पनि सांस्कृतिक पक्षलाई ख्याल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। शिक्षण गतिविधि सञ्चालन गर्दा सकेसम्म सबै संस्कृतिलाई समान महत्त्व दिनुपर्छ। फरक संस्कृतिका विद्यार्थी भए पनि तिनीहरूलाई अपनत्वको भाव विकास हुन नदिई समान सहभागिताम बृद्धि गराउनु पर्छ।

६.६ मूल्याङ्कनात्मक गतिविधि सञ्चालन

भाषिक सिपको लेखाजोखा गर्ने माध्यम मूल्याङ्कन हो। यसबाट विद्यार्थीका प्राप्ति-अप्राप्तिको निर्व्योला गरिन्छ। शिक्षणसँगै जोडिएर आउने परीक्षणमा होस् या मूल्याङ्कनमा सांस्कृतिक प्रभाव रहन्छ। प्रश्न बनाउँदा सो पक्षलाई ख्याल गर्नुपर्छ। उदाहरणको रूपमा दसै वा छठको बारेमा निबन्ध

लेख्न दियो भने यो संस्कृति मान्नेलाई प्रोत्साहन हुन्छ भने अन्य संस्कृतिका लागि असहज हुन्छ। यस्तो स्थितिमा जुन संस्कृति मान्ने विद्यार्थी छन् सोही आधारमा प्रश्नहरू बनाउनु पर्छ।

६.७ अन्तरसांस्कृतिक शब्दभण्डार शिक्षण

नेपाल बहुसंस्कृति भएको देश हो। यसर्थ यहाँ एउटै कक्षामा धेरै संस्कृतिका विद्यार्थीहरू रहेका हुन्छन्। नेपाली भाषामा प्रचलित धेरै शब्दमा सांस्कृतिक प्रभाव रहेको छ। नेपाल भित्रकै मातृ भाषाबाट शब्दहरू आएका कारण भिन्न संस्कृतिमा उपयोग गरिने शब्दभण्डार शिक्षण गर्न सहज हुने देखिन्छ।

६.८ उचित उदाहरणको प्रस्तुति

विषयवस्तुको सहजीकरणका लागि उदाहरणहरू प्रस्तुत गरिन्छ। यस्तो उदाहरण दिँदा पनि संस्कृतिको प्रभाव रहन्छ। व्याकरणको शिक्षण वा व्यावहारिक लेखनका सन्दर्भमा पनि संस्कृति अनुकूलका उदाहरण दिनु उपयुक्त हुन्छ। यस्तो कार्यले विषयवस्तुको बोधगम्यतामा सहजता सिर्जना हुन्छ।

६.९ प्रभावकारी भाषिक सिप शिक्षण

भाषाका चार सिप(सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ) सिपहरूको सक्षमता नै भाषा शिक्षणको मुख्य अभीष्ट हो। यसले बोध र अभिव्यक्ति क्षमताको विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ। विद्यालय तहका विद्यार्थीहरूमा संस्कृतिको प्रभाव रहने कारण उनीहरूका संस्कृतिलाई जति उपयोग गर्नु त्यति विद्यार्थीमा भाषिक सिपमा सक्षमता बृद्धि हुने देखिन्छ।

६.१० कार्यमूलक व्याकरण शिक्षण

व्याकरणलाई कार्य वा प्रयोगका रूपमा शिक्षण गर्नु नै कार्यमूलक व्याकरणको मुख्य औचित्य हो। विद्यार्थीका भाषिक गतिविधिलाई आधार मानी व्याकरण शिक्षण गरिने कारण यसमा संस्कृतिको प्रभाव रहन्छ। विद्यार्थीले कुनै अभिव्यक्ति दिँदा आफ्नो संस्कृति अनुकूलनलाई आत्मसात् गर्दछ र

सोही आधारमा व्याकरणका संरचनाको बोध गराइन्छ।

६.११ उखानटुक्का शिक्षण

मूलतः हाम्रा उखानटुक्का संस्कृतिबाट निर्धारित छन्। यिनीहरूको शिक्षण गर्दा सांस्कृतिक पक्षको बोध गराउन सके शिक्षण प्रभावकारी हुने निश्चित छ। जस्तै सात पुस्ताका पुराण भट्याउनु,

असारको पन्ध्र हुनु,
धोती न टोपीको हुनु,
किरिया खानु,
सबै जोगी मरे, मेरै तुम्बा भएँ,

उल्लिखित उखानटुक्कामा प्रयुक्त पुराण, असार पन्ध्र, धोती—टोपी, किरिया,जोगी, तुम्बा शब्दावलीमा संस्कृति प्रभाव स्पष्ट देखिन्छ।

६.१२ सहयोगात्मक शिक्षण र अभिनयात्मक गतिविधि सञ्चालन

कक्षा कोठामा विद्यार्थीलाई सहयोगात्मक व्यवहार सञ्चालन गर्न सके शिक्षण प्रभावकारी हुने देखिन्छ। यसको लागि अभिनयात्मक गतिविधि पनि मुख्य मानिन्छ। उदाहरणका रूपमा फरक संस्कृति बिचका गतिविधिमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराई अभिनयात्मक कार्यक्रम गराउन सकिन्छ। यसबाट पनि भाषाको सिपगत विकासमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ।

६.१३ सिर्जनात्मक लेखन क्षमता विकास

तल्ला कक्षाका विद्यार्थीलाई तोकिएका शीर्षकमा भन्दा स्वतन्त्र लेखनमा अभ्यास गराउनु उपयुक्त हुन्छ। स्वतन्त्र र सिर्जनात्मक लेखनका लागि सांस्कृतिक प्रभाव प्रशस्त भेटिन्छ। यसर्थ सांस्कृतिक कुरालाई प्राथमिकता दिँदा विद्यार्थीमा लेखन क्षमता बृद्धि हुने देखिन्छ।

७. निष्कर्ष

समाज र संस्कृति एकअर्कामा सम्बन्धित छन्। संस्कृति र समाजबाट भाषा प्रभावित छ। नेपालमा

धेरै संस्कृति रहेका कारण सोको प्रभाव भाषामा पनि देखिन्छ। यसर्थ यस अध्ययनमा नेपालको सन्दर्भमा बहुसांस्कृतिक सद्भाव र नेपाली शिक्षणको महत्त्वको खोजी गरिएको छ। संस्कृतिले रङ्गबोधक शब्द, नाताव्यवस्था बोधक शब्द, सम्बोधन शब्द, सामान्य र आदरार्थी शब्द तथा लिङ्गबोध शब्दमा प्रभाव पार्छ। नेपाली भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा भने पाठ्यक्रमको उद्देश्य चयन, पाठ्यवस्तु छनोट र उपयोग, सामग्री सङ्कलन, निर्माण र प्रस्तुतिमा, बहुविध संस्कृतिको प्रभाव स्वीकार, शिक्षण सिकाइ सहजीकरण, मूल्याङ्कनात्मक गतिविधि सञ्चालन, भाषिक सिपको शिक्षण, कार्यमूलक व्याकरण शिक्षण र उखान टुक्का शिक्षणमा सांस्कृतिक प्रभाव भेटिन्छ।

सन्दर्भसामग्री

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६७), *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : रत्नपुस्तक भण्डार।

उप्रेती, गङ्गाप्रसाद(संयो. २०७५), *नेपाली बृहत् शब्दकोश*, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान।

घिमिरे, वासुदेव(२०६५), *समाजभाषाविज्ञान*, काठमाडौं : वाङ्मय प्रकाशन

नेपाल सरकार(२०७१), *माध्यमिक तहको नेपाली भाषापाठ्यक्रम*, सानोठिमी : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र।

पाण्डेय, फणीन्द्रप्रसाद(२०७३), *बृहत् संस्कृत – नेपाली शब्दकोश*, काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि

पोखरेल, केशवराज र काफ्ले, उमेश(२०७४), *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : क्याम्ब्रिज पब्लिकेसन।

पोखरेल, केशवराज र काफ्ले, उमेश(२०७५), *नेपाली भाषाशिक्षण(दोस्रो संस्करण)*, काठमाडौं : क्याम्ब्रिज पब्लिकेसन।

पौडेल, माधवप्रसाद(२०७४), *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार।

रिमाल, डिल्लीराम (२०७१), *सामुदायिक विद्यालयका प्राथमिक तहमा भाषिक विविधताको सम्बोधन*, अप्रकाशित विद्यावारिधि शोध प्रबन्ध, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर।

सेनोज, जे. (२०१३), *डिफाइनिङ मल्टिलिङ्गुलिज्म*, एनुअल रिभ्यु अफ अप्लाइड लिङ्गुइस्टिक्स ३३, ३-१८।